

Milan M. Buben

III. díl/I. svazek

ENCYKLOPEDIE

ŘADŮ A KONGREGACÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

ŽEBRAVÉ ŘADY

Milan M. Buben

**Encyklopedie řádů, kongregací
a řeholních společností
katolické církve v českých zemích**

III. díl, 1. svazek:
Žebravé řády

Nakladatelství LIBRI
Praha 2006

Kniha vyšla s laskavou podporou Mons. ThLic. Dominika Duky, OP,
biskupa královéhradeckého.

© Milan M. Buben, 2006

Illustrations © archiv autora a citovaná literatura, 2006

© Libri, 2006

ISBN 80-7277-088-8

ISBN 80-7277-084-5 (soubor)

ISBN 80-7277-085-3 (I. sv.)

ISBN 80-7277-086-1 (II. díl, I. sv.)

ISBN 80-7277-087-X (II. díl, 2. sv.)

Obsah

Dominikáni /11

Organizace a struktura řádu /15

Dějiny řádu /18

Generální magistři /42

Řádoví světci a blahoslavení /45

Papežové /54

Dějiny řádu v českých zemích /54

Provinciálové /66

Praha — konvent u sv. Klimenta na Poříčí /70

Praha — konvent u sv. Klimenta na Starém Městě pražském /70

Praha — konvent Na Františku na Starém Městě pražském /72

Praha — konvent u sv. Máří Magdaleny na Újezdě /74

Praha — konvent u sv. Jiljí /75

Olomouc — konvent s kostelem sv. Michala, pak Neposkvrněného Početí
Panny Marie /78

Brno — konvent s kostelem sv. Michala a s rezidencí v Těšanech /81

Litoměřice — konvent u kostela sv. Michala, pak u sv. Jakuba /84

Hradec Králové — konvent u kostela Panny Marie /85

Znojmo — konvent s kostelem sv. Kříže /86

Jihlava — konvent s kostelem Povýšení sv. Kříže, resp. u sv. Ignáce /91

Turnov — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /93

Jablonec v Podještědí — konvent s chrámem sv. Vavřince /94

Sezimovo Ústí — konvent s kostelem sv. Dominika /96

Louny — konvent s kostelem Panny Marie /96

Nymburk — konvent s kostelem Narození Panny Marie, pak Panny Marie
Růžencové /97

Kolín — konvent s kostelem Panny Marie /98

Uherský Brod — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /99

České Budějovice — konvent s kostelem Obětování Panny Marie /101

Těšín — konvent s kostelem Narození Panny Marie /105

Písek — konvent s kostelem Narození Panny Marie /106

Opava — konvent s kostelem sv. Václava /107

Cheb — konvent s kostelem sv. Václava /110

Beroun — konvent s kostelem sv. Klimenta /112

Chrudim — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /112

Plzeň — konvent s chrámem sv. Ducha, pak sv. Markéty a posléze

Panny Marie Růžencové /113

Šumperk — konvent s kostelem Zvěstování Panny Marie /118

Klatovy — konvent s kostelem sv. Vavřince /119

Hřídělk — pokus o zřízení konventu /120

Ústí nad Labem — konvent s kostelem sv. Vojtěcha /120

Boskovice — konvent s kostelem sv. Dominika /121

Nové Dvory u Kutné Hory — rezidence s kaplí sv. Anny /123

Chomutov — řeholní dům s kostelem sv. Ignáce /124

Třeboň — řeholní dům s kostelem sv. Jiljí /124

Sídelní biskup v českých zemích /125

Významní členové řádu /125

Kulturní a historický přínos /127

Minorité /131

Organizace a struktura řádu /132

Dějiny řádu /134

Generální ministři /155

Řádoví světci a blahoslavení /159

Papežové /163

Dějiny řádu v českých zemích /163

Praha — konvent s kostelem sv. Jakuba Apoštola na Starém Městě a s kolejí

Ferdinandeum /168

Brno — konvent s kostelem sv. Janů (sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty),

loretánskou kaplí a Svatými schody /177

Litoměřice — konvent s kostelem sv. Jakuba /181

Kadaň — konvent s kostelem sv. Michala /182

Opava — konvent s kostelem sv. Ducha /183

Hradec Králové — konvent s kostelem sv. Jana Křtitele, později sv. Anny /186

Znojmo — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /189

Most — konvent s kostelem sv. Vavřince, později sv. Františka

Serafinského /190

Benešov — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /191

Cheb — konvent s kostelem Zvěstování Panny Marie /193

Jihlava — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /194

Olomouc — konvent „U sv. Františka“ s kostelem Panny Marie /196

Olomouc — konvent s kostelem sv. Petra, později sv. Jakuba /197

Praha — klášter sv. Anežky Na Františku; konvent s kostelem sv. Františka

a Panny Marie nebo sv. Barbory /198

Krnov — konvent s kostelem Narození Panny Marie s poutním domem
ve Cvilíně /200

Stříbro — konvent s kostelem sv. Máří Magdaleny /204
 Vysoké Mýto — konvent s kostelem sv. Petra a Pavla /206
 Bechyně — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /206
 Žatec — konvent s kostelem sv. Petra a Pavla /207
 Čáslav — konvent s kostelem Panny Marie /207
 Valtice — konvent s kostelem sv. Michaela Archanděla /208
 Plzeň — konvent s kostelem Matky Boží /208
 Nový Bydžov — konvent s kostelem neznámého zasvěcení /209
 Jindřichův Hradec — konvent s kostelem sv. Jana Křtitele /210
 Uničov — konvent s kostelem sv. Kříže /212
 Uherské Hradiště — pokus o založení konventu /214
 Mladá Boleslav — konvent s kostelem sv. Bonaventury /214
 Český Krumlov — konvent s kostelem Božího Těla a Panny Marie Bolestné,
 později Nanebevzetí Panny Marie /215
 Strážnice — pokus o založení konventu /217
 Pardubice — konvent (hospic) s kostelem Zvěstování Panny Marie /217
 Bystřice pod Pernštejnem — pokus o založení řeholního domu /219
 Horažďovice — konvent s kostelem sv. Michaela Archanděla /219
 Jílové u Prahy — rezidence staroměstských minoritů s kaplí Panny Marie
 Loretánské /220
 Veliš — pokus o založení konventu /222
 Významní členové řádu v českých zemích /223
 Kulturní a historický přínos /223

Františkáni /227

Organizace a struktura řádu /229
 Dějiny řádu /231
 Generální ministři od roku 1517 /244
 Řádoví světcí a blahoslavení /246
 Papež /253
 Dějiny řádu v českých zemích /253
 Nejvyšší řádoví představení v českých zemích /260
 Brno — konvent s kostelem sv. Bernardina /265
 Brno — konvent s kostelem sv. Máří Magdaleny /267
 Brno — konvent s kostelem Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a s kaplí
 Neposkvrněného Srdce Panny Marie /268
 Olomouc — konvent s kostelem Neposkvrněného Početí Panny Marie /268
 Opava — konvent s kostelem sv. Barbory /272
 Jemnice — konvent s kostelem sv. Víta a sv. Modesta /274
 Plzeň — konvent s kostelem Panny Marie Nanebevzaté /276
 Plzeň — konvent sv. Františka s kostelem Všech svatých /279

Praha — konvent s kostelem sv. Ambrože /279
 Tachov — konvent s kostelem sv. Máří Magdaleny a sv. Alžběty /280
 Cheb — konvent s kostelem Zvěstování Panny Marie /282
 Cheb — hospic s kostelem sv. Anny /283
 Český Těšín — konvent s kostelem Nejsvětější Trojice /283
 Znojmo — konvent s kostelem sv. Bernardina /284
 Znojmo — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /285
 Kadaň — konvent s kostelem Zvěstování Panny Marie a Čtrnácti svatých
 pomocníků /286
 Krupka — konvent s kostelem Všech svatých /290
 Jindřichův Hradec — konvent s kostelem sv. Kateřiny /291
 Valtice — konvent s kostelem Archanděla Michaela /294
 Bechyně — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /296
 Uherské Hradiště — konvent s kostelem Zvěstování Panny Marie /298
 Horažďovice — konvent s kostelem Archanděla Michaela /300
 Praha — konvent s kostelem Panny Marie Sněžné /301
 Kromčírž — konvent s kostelem sv. Jana Křtitele, pak Nejsvětější Trojice,
 nejnověji u sv. Jana Křtitele /310
 Uničov — pokus o založení konventu /313
 Žďár nad Sázavou — pokus o založení konventu /313
 Votice — konvent s kostelem sv. Františka Serafinského /313
 Veliš — pokus o založení konventu u kostela sv. Františka při hradě Veliš /316
 Příbor — pokus o založení konventu /317
 Turnov — konvent s kostelem sv. Františka /317
 Slaný — konvent s kostelem Nejsvětější Trojice /319
 Dačice — konvent s kostelem sv. Antonína Paduánského /322
 Hájek u Červeného Újezda — konvent s kostelem Panny Marie Loretánské
 a sv. Vavřince /324
 Hostinné — konvent s kostelem Neposkvrněného Početí Panny Marie
 a Nejsvětější Trojice /328
 Vysoké Mýto — pokus o založení konventu /329
 Hroby u Tábora — pokus o založení hospice /329
 Moravská Třebová — konvent s kostelem sv. Josefa /330
 Hořovice — rezidence s kostelem Nejsvětější Trojice /332
 Bruntál — pokus o založení hospice /333
 Zásmuky — konvent s kostelem Stigmatizace sv. Františka /333
 Hejnice — konvent s kostelem Navštívení Panny Marie /335
 Hustopeče — pokus o založení konventu /337
 Krahulčí u Telče — údajný pokus o založení konventu při poutním kostele
 sv. Jana Nepomuckého /338
 Skalka u Mníšku pod Brdy — rezidence s poutní kaplí sv. Máří Magdaleny /338

Praha-Spořilov — rezidence s kostelem bl. (dnes sv.) Anežky /340
Čtyři Dvory u Českých Budějovic — konvent s kostelem sv. Vojtěcha /341
Liberec — konvent sv. Antonína Paduánského s kaplí Panny Marie
Andělské /341
Prusiny — filiální dům s kostelem sv. Jakuba staršího /341
Významní členové řádu v českých zemích /342
Kulturní a historický přínos /344

Hyberní /347

Organizace a struktura řádu /347
Dějiny řádu v českých zemích /348
Kvardiáni /356
Významný člen řádu v českých zemích /357
Kulturní a historický přínos /358

Kapucíni /359

Organizace a struktura řádu /362
Dějiny řádu /363
Generální vikáři /372
Generální ministři /373
Řádoví světci a blahoslavení /376
Dějiny řádu v českých zemích /381
Nejvyšší řádoví představení v českých zemích /391
Praha — konvent s kostelem Panny Marie Královny Andělů a poutním kostelem
Narození Páně s loretánskou kaplí /395
Brno — konvent s kostelem sv. Františka Serafínského, pak Nalezení
sv. Křížce /404
Mikulov — konvent s kostelem sv. Františka Serafínského a loretou v kostele
sv. Anny /408
Olomouc — konvent na předměstí, později s kostelem Zvěstování Panně
Marii /410
České Budějovice — konvent s kostelem sv. Anny /412
Roudnice nad Labem — konvent s kostelem sv. Václava /413
Most — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /414
Vyškov — konvent s kostelem Panny Marie Andělské /415
Valtice — pokus o založení konventu /416
Znojmo — konvent s kostelem sv. Jana Křtitele /416
Hustopeče — pokus o založení konventu /417
Moravský Krumlov — pokus o založení konventu /417
Moravská Třebová — pokus o založení konventu /418
Jihlava — konvent s kostelem sv. Františka Serafínského /418

Praha — konvent s kostelem sv. Josefa na Novém Městě, hospic /419
 Litoměřice — konvent s kostelem sv. Ludmily /421
 Horšovský Týn — konvent s kostelem sv. Víta, Václava a Vojtěcha /422
 Náchod — pokus o založení konventu /423
 Sušice — konvent s kostelem sv. Felixe z Cantalice /423
 Chrudim — konvent s kostelem sv. Josefa /424
 Sokolov — konvent s kostelem sv. Antonína Paduánského /425
 Kolín — konvent s kostelem Nejsvětější Trojice /426
 Rumburk — konvent s kostelem sv. Vavřince a s loretánskou kaplí /429
 Bruntál — pokusy o založení konventu /431
 Opočno — konvent s kostelem Narození Páně /431
 Fulnek — konvent s kostelem sv. Josefa Pěstouna Páně /432
 Žatec — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie /434
 Zákupy — konvent s kostelem Ran sv. Františka /435
 Třebíč — konvent s kostelem Proměnění Páně /436
 Mnichovo Hradiště — konvent s kostelem sv. Tří králů a kaplí sv. Anny /437
 Krasnice (u Jihlavy) — pokus o založení konventu /440
 Hodonín — pokus o založení konventu /440
 Kyjov — konvent s kostelem Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila
 a Metoděje /440
 Mělník — hospic s kostelem Čtrnácti sv. pomocníků /442
 Český Brod — hospic s kostelem sv. Máří Magdaleny /443
 Ondřejovice-Javorná (Jeseník) — pokus o založení hospice při kapli Panny
 Marie Bolestné /443
 Mariánská u Jáchymova — Konvent s kostelem Panny Marie /444
 Prostějov — hospic s kostelem sv. Barbory, dnes sv. Cyrila a Metoděje /445
 Náměšť nad Oslavou — hospic s kostelem Panny Marie Andělské /446
 Javorník (nebo Jeseník) — pokus o založení hospice /447
 Liberec — hospic s kostelem sv. Máří Magdaleny /448
 Blatnice pod Svatým Antonínem — pokus o založení řeholního domu u poutní
 kaple sv. Antonína Paduánského /448
 Újezd u Uničova — konvent s kaplí Panny Marie Neposvrtné /448
 Sídlní biskup v českých zemích /449
 Významní členové řádu v českých zemích /449
 Kulturní a historický přínos /451

Poděkování /454

Literatura /455

Seznam zkratk /467

Terminologický slovníček /468

Dominikáni

■ *Ordo Fratrum Praedicatorum, Ordo Praedicatorum S. Dominici, Sacer Ordo Praedicatorum*, Řád bratří kazatelů, Bratři kazatelé, Kazatelský řád

Zkratky

O. P., O. Praed.

Řehole

Sv. Augustina s vlastními konstitucemi (nejstarší z roku 1228 s prvky premonstrátských stanov).

Patroni řádu

Panna Maria, sv. Dominik a další řádoví světci a blahoslavení, zejména pak sv. Tomáš Akvinský a sv. Petr Veronský.

Spiritualita a zaměření

Řád byl založen na principu pravdy poznané sv. Dominikem „pro kázání a pro spásu duší“. Jeho hlavním cílem je hlásání evangelia a nejvyšší povinností každého dominikána je kázat, studovat a hledat nové a stále účinnější cesty evangelizace, vést k víře nebo k jejímu prohlubování.

Řádová spiritualita je teocentrická, kristologická, kontemplativní, monastická, kněžská, apoštolská a doktrinální.

Veškerá činnost členů řádu musí směřovat k Božímu slovu. Mimořádný důraz je proto kladen na studium a vědeckou práci. Největší řádovou autoritou je sv. Tomáš Akvinský. Každý dominikán je prostředníkem a nástrojem v rukou Božích.

Zvláštní pozornost je věnována Kristu, zvláště pak Božskému Srdci Páně a eucharistii. Důraz je kladen na slavení liturgie (řád má vlastní mešní ritus) a na modlitbu. Ta je buď veřejná (liturgická), jako dědictví kanovnického života sv. Dominika v Osmě (*liturgia horarum* = liturgie hodin, chórové modlitby breviáře), nebo osobní. Nechybí ani adorace Nejsvětější svátosti.

Mimořádné místo v řádové spiritualitě zaujímá kontemplace, která má přinést ovoce při apoštolátu. Sv. Dominik nabádal své spolubratry, aby rozjímali i na cestách. Tuto ideu shrnul sv. Tomáš Akvinský v program řádu — *contemplata aliis tradere* (tj. rozjímané předávat jiným).

Monastický prvek je zastoupen zachováváním evangelních rad. Nevyznačuje se však příliš tvrdou disciplínou, ale spíše prostotou v odívání a v ubytování. Je cestou pro ty, které Bůh povolal, aby byli pro svět znamením.

Religieux de l'ordre de S. Dominique..

avec la Chape noire.

63.

de Poilly f.

Dominikán

Kněžský aspekt je vedle běžných povinností zastoupen především ve vysvětlování pravd víry a v upevňování ve víře. Pastorece sice nepředstavuje žádnou doménu v řádovém životě, nicméně od dob osvětského absolutismu sloužili dominikáni v duchovní správě i na inkorporovaných farách.

Nejvýznamnějším prvkem života dominikánů je apoštolský způsob života (*vita apostolica*) po vzoru apoštolů v prvotní církvi. Vychází z vidění sv. Dominika, v němž mu sv. Petr předal hůl a sv. Pavel knihu evangelií s tím, že ho poslali do světa, aby hlásal slovo Boží. Neustále kázat, šířit pravdy Božím slovem i příkladem, to je shrnutí ducha, spirituality a poslání bratří kazatelů.

Ve světle šíření pravdy je třeba vidět i doktrinnální prvek v životě řádu. Každý klášter měl mít svého učitele, který pak dohlížel na studium bratří, protože apoštolát dominikánů je naukový.

K těmto aspektům dominikánské spirituality přistupuje ještě zvláštní úcta k Panně Marii a k růženci. Podle tradice předala Bohorodička sv. Dominikovi růženec, aby mu pomohl šířit plnější chápání jejího Syna. Řád, zasvěcený Panně Marii, patří k největším šířitelům modlitby růžence. V řádu je předepsána denní modlitba růžence a antifona Salve Regina.

Protože je v řádu dominikánů každý bratr samostatným a zodpovědným členem řádu, má v životě každého jedince nezastupitelné místo kající snaha o dokonalost. Kdo pozná propastný nepoměr ve vztahu Já × Bůh, ten se pak snaží o nápravu a připravení duše pro přijetí odpuštění a Boží milosti.

Všechny tyto prvky jsou pak spojeny v jeden harmonický celek. Jde zejména o apoštolský způsob života, společný život, zachovávání evangelních rad, společnou (chórovou) liturgii, ustavičné studium, modlitbu, chudobu a o vytrvání v řeholní observanci. Základním principem dominikánské spirituality je spojení kontemplativního života s vedením duší (tj. apoštolátem).

Znak

Původní variantu znaku tvořila stříbrná špice (někdy poněkud snižená) v černém poli. Podle řádového podání má představovat rozevřený černý plášť (*cappa nigra*), který dominikáni nosí přes bílou tuniku.

Později byla do snižené špice vložena červeně vázaná kniha, na níž sedí černý pes (někdy zpět hledící), který drží v pravé tlapě modrou kouli a v tlamě hořící pochodeň. Nad psem palmová ratolest a lodyha lilie, navzájem zkřížené a přecházející do černých polí štítu. Vše převýšeno zlatou osmihrotou hvězdou. Štít podložen stříbrno-černě čtvrceným liliovým křížem, na němž je zavěšen růženec a na jehož horním rameni spočívá zlatá koruna s devíti perlami (heraldická hrabčící koruna). Nad korunou devisa *VERITAS*.

Někdy bývá zlatá koruna ve štítě a zkřížená palmová ratolest s lodyhou lilie jí procházejí. V barokním refektáři konventu u sv. Jiljí v Praze je ztvárněn řádový znak ve své vrcholné formě. Ve stříbrném štítě leží na červené knize se zlatými přezkami bílý pes s černýma ušima a s odvrácenou hlavou, který drží v tlamě hnědou pochodně s červenými plameny, obklopujícími říšské jablko převýšené zlatou hvězdou. Černý plášť, vytvářející ve štítě stříbrnou špici, vychází ze zlaté papežské tiáry, která spočívá uprostřed na štítu. Heraldicky vpravo od ní je zlatý patriarchální procesní kříž a červený kardinálský klobouk s deseti třapci na každé straně, vlevo pak ven točená berla a infule, vše zlaté. Štít provázejí vpravo zelená lodyha lilie s pěti bílými květy a vlevo zelená palmová ratolest.

Figura knihy představuje posláni řádu (nebo také spis sv. Dominika ohněm neporušený), figura psa pak připomíná vidění těhotné matky sv. Dominika (psík zapalující pochodní svět, který je zobrazen [země]kouli). Také naráží jako mluvící znamení na latinské „*Domini – canes*“, tj. psi Páně, a vyjadřuje věrnost Kristovi. Zlatá koruna symbolizuje vládu Božího království, o něž se opírají symboly mučednictví (palmová ratolest) a čistoty pravdy a Panny Marie (lodyha lilie). Zlatá hvězda připomíná vidění kmotry sv. Dominika na jeho čele při jeho křtu.

Od konce 15. století až do počátku 20. století se objevuje ve štítě i černo-stříbrný štenýř, na němž je stříbrno-černý čtvrcený liliový kříž, někdy převýšený zlatou osmihrotou hvězdou.

Protože řádový znak značně varioval dobově i provenienčně, byla na generální kapitule konané roku 1961 v Bologni schválena deklarace, která prohlásila původní řádový znak za autentický pro celý řád (*Caput XII., De Stemmate Ordinis Declaratio*, 302).

Hesla

VERITAS (Pravda)

CONTEMPLATA ALIIS TRADERE (Rozjímané předávat jiným)

LAUDARE, BENEDICERE, PRAEDICARE (Chválit, blahorečiti, kázat)

Oděv

Bílý hábit (tunika) přepásaný koženým řemenem se zavěšeným (na levé straně) patnáctidesátkovým růžencem, bílý škapulíř a límec téže barvy s kapucí. Na cesty mimo dům a v zimě do chóru černý plášť (cappa) s kapucí. Vše vlněné.

Bratři-laici (kooperátoři, spolupracovníci) mají škapulíř s kapucí černý.

Řádový oděv jednoznačně navazuje na oděv kanovníků katedrál v Osmě, kde byl sv. Dominik podpřevorem. Škapulíř pak symbolizuje zasvěcení Panně Marii.

ORGANIZACE A STRUKTURA ŘÁDU

Řád kazatelů má v rámci církve autonomní postavení, je řádem exemptním. Řeholní kněží stojí mimo diecézní klérus, jsou spolupracovníky biskupa, nikoliv jeho podřízenými.

Nejvyšší výkonnou, legislativní a soudní autoritou řádu je generální kapitula (*capitulum generale*), která se v počátcích (do roku 1574) scházela každoročně, později již méně často a dnes jedenkrát za tři roky. Skládá se z převorů jednotlivých provincií a dalších volených nebo jmenovaných zastupitelů. Dříve muselo být každé rozhodnutí schváleno třikrát po sobě jdoucími kapitulami, než získalo platnost zákona, což představovalo pojistku před zbrklými závěry. V letech, kdy nebyla svolána generální kapitula, se scházeli dvakrát ročně tzv. generální definity, kteří pak činili méně závažná rozhodnutí. Generální kapitula volí magistra řádu, který jí pak předsedá. Vzhledem k demokratickým a zastupitelským zvyklostem v řádu nemá magistr výsadní postavení, ale v rámci generální kapituly je jen první mezi rovnými (*primus inter pares*).

V čele řádu stojí (generální) magistr (*magister generalis*), který je podřízen jen papeži. Býval volen doživotně, ale mohl ze zdravotních důvodů rezignovat. Dnes je volen generální kapitulou na devět let a má právo kohokoliv z bratří přímo řídit. V řízení řádu mu pomáhá rada (generální rada), jejíž členové se nazývají asistenti. Těch je dnes deset (po jednom pro apoštolský život a pro studia a osm pro regionální oblasti: Afriku, Latinskou Ameriku, Asii a Pacifik, USA, Pyrenejský poloostrov, Itálii a Maltu, západní Evropu a Kanadu, střední a východní Evropu). Generální magistr sídlí v Convento Santa Sabina, Piazza Pietro d'Iliria 1, Aventino, 00153 Roma.

Důležitým úřadem je úřad generálního prokurátora (*procurator generalis*), který má na starosti jednání se Svatým stolcem. Existuje od dob počátku schismatu v západní církvi, kdy se Řím stal sídlem generálního magistra.

Středním článkem v řádové organizaci jsou provincie, tedy spojení konventů jednoho administrativního celku, přičemž tato území se nemusí shodovat s hranicemi konkrétního státu. Každá provincie musí mít alespoň tři konventy (jsou-li jen dva, pak je zřízena viceprovincie). Ještě menšími organizačními útvary jsou generální vikariáty nebo provinciální vikariáty. V čele stojí provinciál (*prior provincialis*), který je v současnosti volen provinciální kapitulou na čtyři roky s možností být zvolen dvakrát po sobě. Provinciál má také svou (provinciální) radu.

Provinciální kapitula se skládá z převora a jednoho či dvou volených zástupců z každého konventu provincie. Není zákonodárným shromážděním (nemůže měnit stanovy), ale řídí a upravuje život řádu v dané oblasti podle místních potřeb. Do roku 1410 se scházely každoročně, pak (do 1629) ve dvouletém cyklu, později jedenkrát za čtyři roky. Provinciální kapituly volí také definity (důvěr-

Frere Convers de l'ordre de S. Dominique.

Bratr laik řádu sv. Dominika

níky, zástupce), kteří vytvářejí orgán přijímající např. stížnosti na provinciála s možností jeho odvolání. Na generálních kapitulách mívali kdysi dokonce více pravomocí než samotní provinciálové.

V rámci provincie probíhají vizitace jednotlivých konventů. Výjimečně je může vykonat i generální magistr.

Základní složkou struktury řádu je konvent (z latinského *conventus* = sejití, tedy místo, kde řeholníci čerpali síly pro další cesty), který je samostatnou správnou jednotkou. V něm v duchu bratrské lásky dominikáni společně žijí, modlí se a pracují. Konvent musí mít nejméně šest řeholníků, z toho alespoň čtyři kněze. V čele konventu stojí převor (*prior*), který je, s výjimkou zvláštních okolností, volen nejvýše na dvakrát tři roky. Prevor klášter formálně vede a zastupuje ho navenek. Má svou (konventní) radu a má od generální kapituly právo udělovat jednotlivým bratrům dispens, tedy osvobodit je od některých povinností, kterým pro plnění jiných povinností nemohou dostát (např. chórových modliteb, jsou-li na cestách apod.). Představený konzultuje s každým členem konventu jeho přeložení do jiného kláštera, nejde-li o disciplinární opatření. O věcech právní povahy nerozhoduje převor sám, ale vždy celý konvent.

Zástupcem převora je podpřevor (*subprior*). V každém konventu jsou mezi jeho členy rozděleny úkoly a funkce (*officia conventus*). Jsou to zejména: *syndicus conventus* (správce majetku), *sacrista maior* (hlavní sakristián), *bibliothecarius* (knihovník), *archivista* (archivář), *chronista* (kronikář), *magister conversorum ac postulantium* (zhruba: představený laických bratří), popř. *infirmarius* (špitálník) a *receptor hospitum* (přijímá a hostí přátele a nemocné). O vzdělání komunity pečuje *lector*. V každém konventu působí tzv. generální kazatel (*praedicator generalis*), což je titul udělovaný a přiznávaný vynikajícím a zasloužilým kazatelům. V čele menších řádových domů stojí buď superior, nebo vikář.

Při všech konventech je zaveden III. řád sv. Dominika pro laiky.

Dominikáni přijímají od 15. století řeholní jméno a dělí se na kněze (*Patres*, *P.*), původně bratry, na trvalé jáhny a laické bratry (*fratres*), kterým se ale dnes říká bratři spolupracovníci (kooperátoři). Ti vypomáhají v konventu ve funkcích vrátných, kostelníků, kuchařů apod. Každý dominikán složením řeholních slibů slibuje poslušnost generálnímu představenému a odevzdává se do služeb a pro potřeby řádu jako celku.

V každém konventu je klauzura, tedy místo, kde bratři v soukromí a bez zásahů zvenčí studují, modlí se a spí. Mlčení (*silentium*) je předepsáno pro určité prostory kláštera a také v určitých časech (pro kontemplaci a studium). Bratři společně stolují a odpočívají.

Uchazeč o vstup do řádu kazatelů si musí podat žádost o přijetí. Pak je pozván do tzv. přednoviciátu, který trvá asi půl roku. Během této doby *postulant* (kandidát, čekatel) tráví přibližně jeden víkend v měsíci v klášteře, kde pozorováním a rozhovory získává všeobecné informace o životě v řádu. Pak následují

psychologické testy a přijímací pohovory, při nichž se hodnotí zejména chování, zbožnost, schopnost společného života a zdravotní stav adepta. Souhlasí-li komunita, je přijat do noviciátu (podmínkou je dovršení věku 17 let), který trvá jeden rok. Začíná obláčkou (oblečení řeholního roucha) a přijetím řeholního jména (znamení změny života). Po dobu noviciátu, z něhož může kdykoliv odejít, studuje pod dohledem celé komunity cizí jazyky, dějiny řádu, stanovy řádu, liturgii a výklad Písma. Pak skládá první řeholní sliby (na jeden, dva či tři roky), přičemž je možné další tři roky opakovat, ale jen jednou. Až poté (tedy nejméně po 4–5, resp. 7–8 letech v klášteře) může požádat o slavné sliby, tedy poslušnosti (představený = prostředník Boží vůle), čistoty (láska ne k jednomu, ale ke všem) a chudoby (rezignace na osobní majetek ve prospěch komunity). Má-li se stát nově přijatý řeholník knězem, zahajuje studium teologie, má-li být spolupracovníkem, ujímá se přidělené funkce.

V některých konventech jsou zřízena domácí řádová studia (*studium provinciale*), která řídí *lector primarius studii provincialis*. Tam, kde je *studium generale* (v Praze zrušeno roku 1782), stojí v čele *regens studii generalis*.

Dříve užívali řádoví kněží zvláštní titulaturu podle dosaženého vzdělání: *lector*, *baccalaureus* a *magister s. theologiae*.

Dnes působí dominikáni ve značném počtu jako vysokoškolští učitelé (fakulty teologické, filosofické, právnické nebo pedagogické) nebo vyučují náboženství a občanskou nauku na středních školách.

DĚJINY ŘÁDU

Řád kazatelů byl založen sv. Dominikem, po němž dostal i jedno ze svých jmen.

Ještě než se světec narodil někdy v letech 1173–1175 na tvrzi v kastilské vsi Caleruega, 78 km jihovýchodně od Burgosu, měla jeho matka vidění, v němž pes s hořící pochodní v tlamě vyskočil z jejího klína a pochodní zapaloval zemi. Došlo se jí výkladu, že se dítě stane šířitelem (zapalovatelem) lásky a pravdy víry, tedy že počala kazatele, který svým štekotem svatého učení probudí ze spánku hříšné duše a že bude šířit po světě oheň, který na zemi přinesl Ježíš. Proto si také dominikáni říkali „*Domini canes*“, tj. psi Páně. Při křtu pak spatřila kmotra na čele dítěte hvězdu, která svým světlem ozářila celý svět. Pes s pochodní (žár víry) a hvězda (světlo pravdy) se pak staly atributy sv. Dominika.

Otcem sv. Dominika byl Felix de Guzmán a matkou bl. Jana z Azy. Dominik (Domingo) byl jejich třetím synem a byl určen pro duchovní dráhu. Nejprve byl vzděláván svým strýcem, který byl arciknězem. Od čtrnácti let studoval v katedrální škole v Palencii, kde v době hladu prodal své knihy, aby mohl pomoci těm nejpotřebnějším. Asi ve 22 letech se stal knězem a pak kanovníkem kapituly katedrály v Osmě (El Burgo de Osma), kde se později stal jejím podpřevorem.

Jeho horlivosti si všiml tamější biskup Diego (Didacus) de Azabes (de Acebes, z Azeveda), který ho přibral roku 1203 jako člena poselstva kastilského krále Alfonse VIII. Jejich úkolem bylo dojednat v Dánsku sňatek kastilského prince s tamější princeznou.

Na své pouti se setkali s dvojím nebezpečím. Na jihu Francie to byli albigenští a v německých krajích pak kočovný kmen Kumánů.

Albigenští (nazvaní podle města Albi, v jehož okolí se rozšířili) nebo také kataři (z řeckého *katharoi* = čistí) byli sektáři žijící ve 12. století v jižní Francii a v severní Itálii. Toto bludařské učení se tak rozšířilo, že v roce 1167 měli kataři dokonce svůj vlastní koncil. Tito heretici vyznávali dualismus: dobrý Bůh (Stvořitel) poslal na svět Ježíše Krista a stvořil duchovno (Nový zákon), zatímco zlý bůh (dábel) stvořil hmotný svět a lidská těla (Starý zákon). Obě božstva měla podle jejich učení stejný vliv ve světě. Nejedli maso, vejce, nepili mléko, neuznávali manželství (při spojení těl prý nelze dojít spásy), války ani trest smrti. Neuznávali ani světskou moc, církevní hierarchii, mši svatou, kříž a ani svátosti (zejména křest, zpověď a eucharistii). Dělili se na dvě kasty. Příslušníci nižší kasty se nazývali nedokonalí nebo věřící (*credentes*). Ti se směli ženit, podporovali členy vyšší kasty a zavazovali se k přijetí křtu až před smrtí. Pokud se však nemocný pokřtěný uzdravil, existovalo nebezpečí, že začne hřešit, a tak byl nabádán k sebevraždě, nebo jej ostatní zardousili. Dokonalí (*bonihomines, electi, perfecti*) nebo také čistí přijímali duchovní křest a jenom na ně se vztahovala přísná pravidla života. Umrtovali svá těla častými půsty i pouštěním žilou. Ve svém blouznění došli až tak daleko, že tvrdili, že Kristus není Bohem, ale andělem, že neměl pravé tělo a že jen předstíral smrt a zmrtvýchvstání. Vraždu katolického kněze či mnicha pokládali za ctnostný a bohubilý skutek.

Sv. Dominik, který se po setkáních s pohany a heretiky při modlitbách ptával: „Pane, co se stane s hříšníky?“, se rozhodl bludaře přesvědčovat. V Toulouse, centru albigenské hereze, strávil celou noc s hostinským, kterého až k ránu přesvědčil a přiměl k návratu k pravé víře.

V roce 1205 doprovázel znovu biskupa Diega na jeho cestě pro nevěstu do Dánska, ale cestou obdrželi zprávu, že princezna zemřela, takže ze sňatku sešlo. Ke králi poslali posla a sami se vypravili do Říma k papeži Innocenci III., aby ho požádali o povolení opustit Osmu a hlásat evangelium mezi pohanskými a krutými Kumány. Papež ale nesouhlasil, protože krize, kterou vyvolali kataři, byla důležitější a naléhavější. Hereze zachvátila všechny vrstvy obyvatelstva, včetně šlechty, která začala zabírat církevní majetek.

Svatý stolec vysílal mezi bludaře misionáře a také své legáty, ale ti, protože vystupovali s okázalostí, neměli úspěch. Nic nepořídili ani cisterciáci. Sv. Dominik, biskup Diego a cisterciáci se v červnu 1206 v Montpellier dohodli, že se bludařům musí přiblížit alespoň způsobem života, a tak začali chodit pěšky, bez peněz a jen se snažili vykládat a vysvětlovat pravdy pravé víry, a to především

v největších střediscích hereze (Toulouse, Béziers, Carcassonne). Po jedné disputaci s kacíři došlo ve Fanjeaux po vzájemné dohodě ke zkoušce ohněm. Obě strany napsaly své argumenty a písemnosti byly vhozeny do ohně. Zatímco spis bludařů shořel, Dominikův vymrštil plameny zpět, a to celkem třikrát po sobě.

Ani tento zázrak ani nesčetná kázání nemohla však zlomit zaběhnutou praxi tehdejší církve. Biskup Diego zemřel v prosinci 1207 a cisterciáci po neúspěších rezignovali a odešli. Sv. Dominik se svým společníkem Vilémem Claretem zůstali sami ve vsi Prouille u Fanjeaux, kde shromáždili několik obrácených žen, které se modlily za zdar Dominikova díla. Pro ně tam pak koncem roku 1206 světec založil klášter, který se stal nejenom kolébkou dominikánských mnišek (II. řád), ale i základnou pro další misie.

Ačkoliv již roku 1197 prohlásil aragonský král Petr II. katary za nepřátele státu a nařídil je upalovat, Svatý stolec byl mnohem trpělivější. Teprve když byl dne 14. 1. 1208 albigenskými zavražděn papežský legát Petr z Castelnau, ztratil i Innocenc III. trpělivost a vyhlásil proti bludařům kruciátu, do jejíhož čela byl postaven hrabě Šimon z Montfortu. Odpovědnost byla připsána hraběti Raimondu VI. z Toulouse. Křížová výprava, která přerostla ve feudální válku (1209–1229) mezi severními a jižními velmoži, přinesla vedle mnohého utrpení a četných obětí i připojení Languedocu k francouzské koruně. Kataři však zmizeli až koncem 13. století.

Sv. Dominik nehlásal válku, ale lásku ke Kristu a k bližnímu po celém kraji (Toulouse, Béziers, Montréal, Tréville, Castelnau, Lavaurs, Verfeuil, Carcassonne, Pamiers, Saissac, Boulbonne, Causerans, Castres, Fanjeaux). Odmítl biskupský úřad v Béziers, ale od roku 1213 působil jako generální vikář v Carcassonne. Chtěl zůstat nesvázan církevním úřadem.

Dominik viděl, jak malý úspěch měla hrubá síla při obracení kacířů, a nabyl přesvědčení, že mnohem účinnější musí být horlivé kázání slova Božího. V roce 1209 zorganizoval Dominik spolek obránců víry a církve nazvaný *Milites (Jesus) Christi*, tj. Vojáci (Ježíše) Krista. Cílem bylo hájit slovem i skutkem víru proti nevěřícím. Časem se z tohoto společenství vyvinul III. řád sv. Dominika.

V dubnu 1215 odešel sv. Dominik k biskupu Fulkovi do Toulouse, které bylo právě dobyto křížáky. Biskup, bývalý cisterciácký opat, vzal sv. Dominika a několik jeho druhů pod ochranu jako misionáře. Petr Seila daroval komunitě dům, do něhož se svým bratrem Tomášem vstoupil. V červnu 1215 vydal toulouský biskup Fulk(o) dokument, jímž potvrdil své diecézní schválení slovy: „My Fulk, ... ustanovujeme bratra Dominika a jeho druhy za kazatele v naší diecézi... Chtějí putovat pěšky a kázat Boží slovo v evangelní chudobě jako řeholníci.“ Biskup Fulk zároveň převedl na nové společenství se souhlasem kapituly jednu šestinu desátek diecéze.

K založení řádu však bylo zapotřebí víc. Dominik nařídil bratrům studovat a spolu s biskupem Fulkem odjet do Říma na IV. lateránský koncil a k papeži